

STYRELEDERS INNLEDNING

Velkommen til NTOs årsmøte, velkommen til ministeren og statssekretæren, velkommen medlemmer og samarbeidspartnere. A special welcome to Michael Pemberton, Knut Olav Åmås og Alfred Fidjestøl – they will all speak later today.

Jeg håper vi skal få en både nyttig og inspirerende dag sammen – i år for første gang plassert midt i Heddadagen, vår nystartede teaterfestival.

Jeg skal starte et sted langt borte.

Dette kunstverket stammer fra Lascaux-hulen i Frankrike, og er ca. 17 000 år gammelt. Det er et forhistorisk verk, bevart inne i en hule, malt av Cro Magnon-menneskene, forfedrene til det moderne mennesket. Opphavsmennene har arbeidet under vanskelige forhold og gått til store anstrengelser for å skape verket. Det var tilgjengelig for et veldig lite publikum da det ble produsert. Det må m.a.o. ha vært viktig – kanskje livsviktig – for dem å utrykke seg kunstnerisk og bevare ytringen for ettertiden. Uroksen i urkunsten inne i den mørke hulen er en påminnelse om at kunsten er dypt forankret i det menneskelige – og at den kunstneriske ytringen er en del av livsnerven i ethvert samfunn til enhver tid. La oss ikke glemme det når vi skal snakke om mer hverdagslig kulturpolitikk.

Årets hovedtema er selvsagt:

KULTURMELDING

På NTOs årsmøte i fjor etterlyste NTO en ny kulturmelding, og vårt hovedbudskap var og er at en ny kulturmelding trengs for å gi retning til kulturpolitikken og bidra til en mer kunnskapsbasert og transparent politikktutforming. Politiske beslutninger må være fundert på faglige begrunnelser og argumenter som kan debatteres i offentligheten.

Vi mente også det ville være klokt å skrive en kulturmelding som klargjør kulturpolitikkens mål og statens ansvar for regionreformens varslede gjennomgangen av ansvarsdelingen mellom forvaltningsnivåene.

Og slik blir det. Regjeringen har alt startet arbeidet med meldingen, og Kulturdepartementet har holdt oppstartskonferanse og bebudet flere innspillskonferanser. Det er vi glade for, og NTO ser frem til å bidra til arbeidet med meldingen.

KULTURPOLITIKKENS BERETTIGELSE

På oppstartskonferansen berørte flere av innlederne grunnleggende kulturpolitiske spørsmål en kulturmelding må reflektere over, blant annet kulturpolitikkenes mål og berettigelse.

NTO støtter forsvaret av kunsten og kulturens uavhengighet, og kunstens grunnleggende samfunnsrolle: Vi ser med uro på at det samtidig er andre som tar til orde for en mer instrumentell grunnlegelse for kulturpolitikken. Den er gjerne vevet inn i en næringsretorikk. Svekkede kulturbudsjetter oppfattes som en forutsetning, og det tas for gitt at kunsten vil få svakere økonomiske rammevilkår fremover.

Dette er feil innstilling til utformingen av kulturpolitikken fremover. En ny kulturmelding må våge å formulere den fundamentale betydningen kunsten og kulturen har for samfunnsdannelse, demokratiet og den kritiske offentlighet.

I en tid med større uro, økt migrasjon og økt kompleksitet skal vi forholde oss til et stadig bredere ytringsmangfold. Vi skal kommunisere på tvers av kulturelle forskjeller. Vi må øve oss på å se, lytte og lese kritisk. Da er kunst og kultur viktigere enn noensinne.

Frie ytringer har en av sine hovedarenaer i kunsten, med meningsdannelse og meningsutveksling innenfor et stort mangfold av aktører og kontekster. Med fremveksten av populisme og illiberale krefter i vestlige demokratier, *må staten styrke og ikke svekke sitt ansvar*. Målet må være å sikre og å ruste opp en sterk infrastruktur av autonome institusjoner og demokratiske fellesarenaer.

Vi oppfordrer til språklig bevissthet og refleksjon rundt begrepene vi bruker som premisser for politikktutformingen. Om og om igjen må vi minne oss selv om Grunnlovens §100 som «pålegger statens myndigheter å legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale». Og ytringsmangfold og kvalitet må reformuleres som overordnede kulturpolitiske mål. Vi har ikke råd til å la være. Dette er ikke verdier som vi kan ta for gitt – viser det seg dessverre – når vi ser på land vi har likt å sammenligne oss med.

Vilkårene for kunsten som fri ytring er noe vi skal diskutere nærmere senere i dag, også i det perspektivet at det politiske klimaet kan endre seg også i Norge.

STATENS ANSVAR OG ROLLE

I dag er direkte statstilskudd til et nett av autonome kunst- og kulturinstitusjoner det viktigste virkemiddelet for å sikre et profesjonelt kulturtilbud av høyest mulig kvalitet over hele landet.

Gjennom rammetilskuddet er kunsten allerede desentralisert til autonome institusjoner, med skiftende kunstnerisk ledelse og egne kunstneriske visjoner. Samtidig sikrer ordningen at statlige midler går direkte til kunstnerisk virksomhet, uten byråkratiske mellomledd, og på en god armlengdes avstand fra politikk og forvaltning.

Det har tatt lang tid å bygge opp dagens kulturelle infrastruktur. Dessverre kan disse strukturene være nokså utsatte når handlingsorienterte regionreformister er i sving. Aslak Sira Myre advarte på innspillkonferansen mot å rive ned det som virker i norsk kulturpolitikk – og det er en advarsel vi stiller oss bak. M.a.o.: Ikke gjør kulturpolitiske endringer på regionreformens premisser, *kun* for å tilføre det regionale nivået flere oppgaver og mer ansvar.

NTO er derfor glad for at det ikke gjøres endringer i ansvarsdelingen mellom forvaltningsnivåene før kulturmeldingen rekker å bli skrevet. Det er positivt at det skal utredes hvordan en nasjonal kulturpolitikk kan ivaretas innenfor rammene av regionreformen.

En slik utredning må også se på hvordan prinsippet om en armlengdes avstand best kan ivaretas. Dette prinsippet er godt etablert i den statlige kulturpolitiske organiseringen – om enn ikke alltid like godt forstått i praksis. Det er gledelig at regjeringen har styrket armlengdeprinsippet ytterligere gjennom forenklet mål- og resultatstyring som overlater mer til institusjonene selv.

Vår erfaring er at dette prinsippet i mer varierende grad er befestet og forstått på lokalt og regionalt nivå. En anerkjennelse av kunsten som fri ytring må ligge til grunn uansett hvor tilskuddet kommer fra, og det må aldri følge med krav som innskrenker autonomien og det kunstneriske handlingsrommet. Dessverre har vi sett flere uheldige eksempler på ivrig instrumentalitet – tilsynelatende uskyldige grep – men med negative konsekvenser for de kunstneriske virksomhetene i et langsiktig perspektiv.

FORSKNING OG UTREDNING

For å produsere en solid kulturmelding trengs et godt og etterrettelig grunnlagsmateriale. De forskerne som skal levere til kulturmeldingen må komme fra kompetente forsknings- og utredningsmiljøer, og må få nok tid og ressurser til å gjøre et ordentlig arbeid.

Vår erfaring er at de tradisjonelle kulturforskningsmiljøene i Norge er for få og ikke alltid leverer resultater som er av tilstrekkelig høy kvalitet. Vi ser frem til at Grund-utvalgets rapport *En kunnskapsbasert kulturpolitikk* fra 2012 endelig følges opp med en forskningsstrategi som kan gi en langsiktig satsing på kvalitet i forskningen og sterkere forskningsmiljøer. Enn så lenge oppfordrer vi departementet til å være kritiske bestillere og brukere av forskning og utredninger. Å kalle noe for «forskningresultater» forplikter – og ingen er tjent med at lettvinne og svakt funderte påstander seiler under dette flagget.

NTO er en forening som selv bruker mye tid og ressurser på å fremskaffe tall og etterrettelige fakta vi mener departementet bør kjenne til. Vi ønsker oss en kunnskapsbasert kulturpolitikk og bidrar gjerne til faktagrunnlaget for meldingen.

TVERRSEKTORIELL KULTURPOLITIKK

Andre viktige temaer for en kulturmelding må være digital distribusjon og formidling, internasjonal utveksling, kunst og humanistiske fag i skolen, samt kritikkens og kulturjournalistikkens vilkår. Alt dette og mer vil NTO komme tilbake til i grundige innspill til kulturmeldingsarbeidet. Kritikkens og journalistikkens vilkår vil bli diskutert og utdypet senere i dag av Knut Olav Åmås.

Vi vil alt nå understreke hvor viktig det er at en kulturmelding også omfatter andre departements ansvarsområder. Da trenger vi en bedre koordinert kultur- og utdanningspolitikk. Høyt på ønskelisten står en styrket samhandling mellom KUD og KD – og her heier vi på de initiativ vi vet er tatt av KUD for å skape større interaksjonen med utdanningssektoren.

KUNST OG HUMANISTISKE FAG I SKOLEN

Satsingen på barn og unge i kultursektoren må knyttes opp til en tilsvarende styrking av de humanistiske og estetiske fagene i skolen og kompetansekravene til lærerne.

Vi mener at skolens dannelsesoppdrag må løftes tydeligere frem. Det innebærer også en styrking av resepsjonssiden i kunsten, og at vi skal legge grunnlaget for et kompetent publikum, på tvers av sosiale og kulturelle skillelinjer. Skal skolens integreringspotensial nyttes fullt ut, må innsatsen strekke seg ut i kulturfeltet også.

Det er særlig behov for å styrke elevenes kompetanse i å forstå, tolke og reflektere kritisk. For å lykkes med det må de estetiske fagene ut av «gym og sløyd»-kategorien eller praktisk-estetiske fag som det har hett. Vi må tørre å være ambisiøse både i kravene til lærerkompetanse og til et høyt faglig innhold, og vi noterer at det er signaler i retning av økt plass til estetiske fag i kjølvannet av Ludvigsenutredningen.

Mange musikk- og scenekunstinstitusjoner setter i dag store ressurser inn på formidlingsprogram overfor barn og unge, delvis for å kompensere for skolens sviktende satsning. Vi etterlyser en tydeliggjøring av skolens ansvar og en gjennomgang av rollefordelingen mellom skolen og kunstinstitusjonene: Det er på tide å ta en grundig diskusjon om de humanistiske og estetiske fagenes kvalitet, innhold og plass – og utformingen av kulturmeldingen er en ypperlig anledning.

INTERNASJONAL UTVEKSLING

Et annet viktig tverrdepartementalt tema som må få plass i kulturmeldingen er internasjonal utveksling. NTO etterlyser en *kunstpolitikk* på området og en gjennomgang av ansvarsdeling, mål og virkemidler i det internasjonale arbeidet.

I dag er det et påfallende gap mellom ambisjoner og faktisk innsats. Kulturpolitiske forventninger om internasjonalisering følges ikke opp med virkemidler. Mens det innenfor andre områder finnes særskilte organer og stimuleringsordninger for å fremme internasjonalisering – f.eks. litteratur – er dette fraværende for musikk- og scenekunstinstitusjonene.

Det er underlig at ikke teatrene og orkestrene internasjonale markedspotensial er tenkt inn i departementets satsing på kultureksport. Tvert imot så gir de siste års svekkede rammevilkår færre internasjonale turneer og gjestespill.

For å realisere musikk- og scenekunstinstitusjonenes internasjonale potensiale, må det fremskaffes bedre kunnskap om mulighetene på feltet. Men aller mest må det ryddes opp i ansvarsforholdene mellom UD og KUD – og kulturmeldingen er en gylden sjanse for KUD til å få en hånd på rattet og ta fastere grep om utenlandssatsingen. Til et departement som også har ansvar for idretten er det fristende å sitere teatersjef Erik Ulfsby: norsk musikk og scenekunst er

nærmere Champions League enn norsk fotball. Musikken og scenekunsten holder rett og slett eksportmål – og det bør vi sørge for å bruke til noe.

BRANSJENS RAMMEVILKÅR

Stagnasjon

Nå skal jeg over til det helt overordnede – nemlig rammevilkårene for feltet. Tradisjonelt har det vært solid politisk enighet om at kultursektoren er et viktig offentlig ansvarsområde. Det bør det fortsette å være: Kulturpolitikken i Norge er ung og uferdig, og det er fortsatt nok av uløste oppgaver. Vi ser ingen grunn til å hevde at den offentlige satsingen på kulturområdet har nådd et metningspunkt: tvert imot vil vi advare mot tendensen til å akseptere at det er naturgitt med både effektiviseringskutt og reduserte bevilgninger som vi har sett ved de tre siste statsbudsjettene.

Norge er som kjent inne i en omstilling, og det krever økt innsats på de feltene som har vekstpotensial. Kulturfeltet er et slikt felt: Vi er arbeidsintensive, og har rimelige årsverk. Vi vet at for hver kulturkrone som investeres, gererer det mye ny aktivitet rundt oss. NTO tar derfor til orde for at kultursektoren bør være et av regjeringens investeringsområder under omstillingen, ikke en forhåndsutvalgt nedskjæringskandidat. Vi forventer at vår kulturminister har både ambisjoner og pågangsmot nok til å fronte de mulighetene sektoren representerer på vei inn i det nye Norge. Kunst og kultur er en del av svaret i en ny tid – vi er ikke en del av problemet.

Reell lønns- og priskompensasjon

Reell lønns- og priskompensasjon er det viktigste grepet for å sikre institusjonene forutsigbare rammevilkår og hindre at helt ordinære lønnsøkninger fører til færre kunstneriske årsverk, redusert aktivitet og svekket tilbud til publikum.

Underkompensasjon for lønns- og prisvekst har vært normen i de siste tre årene. Denne realreduksjonen treffer flatt, og rammer både institusjoner hvor omfattende omstillingsprosesser allerede er gjennomført eller i gang og institusjoner som fortsatt er i en krevende oppbyggingsfase.

Institusjonene er som alt nevnt personalintensive virksomheter, og for de store teatrene og orkestrene utgjør faste kostnader til lønn og pensjon den største delen av budsjettet. I gjennomsnitt går ca. 80-90 pst. av lønnskostnadene til funksjoner som inngår direkte i og er helt nødvendige for den kunstneriske produksjonen.

Fordeling av lønnskostnader i de største teatrene* og symfoniorkestrene** 2014:

	Teater	Orkester
Kunstnerisk produksjon (kunstnerisk, teaterteknisk, plan/produksjon)	78 %	92 %
Kommunikasjon	9 %	3 %
Administrasjon	8 %	4 %
Drift	4 %	0 %

*Den Norsk Opera & Ballett, Nationalteatret, Det Norske Teatret, Den Nationale Scene, Trøndelag Teater, Rogaland Teater, Hålogaland Teater og Teatret Vårt.

**Oslo-Filharmonien, Bergen Filharmoniske Orkester, Trondheim Symfoniorkester og Stavanger Symfoniorkester.

Når økonomien i all hovedsak er knyttet direkte til kunstnerisk produksjon og til lønn, blir det nødvendigvis reduserte kunstfaglige årsverk innsparingen går utover. Dette får igjen direkte konsekvenser for kvaliteten og volumet i den kunstneriske produksjonen.

På kort sikt kan effekten av svekkede rammevilkår til en viss grad kamoufleres gjennom tilpasninger av både repertoar og ressursbruk. På lengre sikt vil en slik tilpasning ramme kvaliteten og mangfoldet i innholdsproduksjonen. Innstramminger går gjerne først utover de mest eksperimentelle, risikofylte produksjonene og nyskapende samarbeid. Da ryker gjerne også egne ambisjoner om videreutvikling av formidlingsstrategier, utnyttelse av digital teknologi, ekstern relasjonsbygging og samarbeid – og andre viktige oppgaver som ikke er 100% kjernevirksomhet. Mange vil havne i en situasjon hvor de tvinges til å forsømme videreutvikling – og de mister dermed noe av fundamentet for fremtiden.

Så kan bransjen og aktørene selv ikke gjøre noe for rammevilkårene? Joda, vi både kan og vil. Vi arbeider alle med egeninntektene, og med egne rammer for ressursutnyttelsen, enten det er åpningstider, aktivitetsomfang, arenaer og selve avtaleverket. I samarbeid mellom Arbeidsgiverforeningen Spekter, NTO og virksomhetene jobbes det kontinuerlig for å forbedre tariffavtalene, slik at det kan legges til rette for mer fleksibel drift – selvsagt hele tiden balansert i forhold til kravet om et forsvarlig arbeidsmiljø. Her hviler det også et betydelig ansvar på arbeidstakerorganisasjonene.

Ikke minst har tariffpartene gjort en betydelig innsats med å løse pensjonsknuten og snu den negative økonomiske utviklingen med innføringen av innskuddspensjonsordning i 2016. Det vil ta tid før dette gir merkbare effekter, og for mange institusjoner venter nå oppgaven med å bygge opp en større egenkapital. Men pensjonskosttenden er snudd – og vi forventer anerkjennelse for at bransjen selv har gått foran og vist vei. Vi mener det er rimelig at staten svarer med reell lønns- og priskompensasjon tilbake.

Kunstnerøkonomi

Jeg skal dvele litt ved kunstnerøkonomien, et uttalt satsingsområde for denne regjeringen.

I vår sektor er det en direkte sammenheng mellom institusjonsøkonomi og kunstnerøkonomi. Innenfor scenekunsten og musikken er institusjonene de viktigste arbeidsgiverne for kunstnerne, og etterspørselen etter kunstnerisk arbeidskraft påvirkes i høy grad av de økonomiske rammene. Strammere institusjonsøkonomi betyr svekkede arbeidsvilkår for kunstnerne, og for frilanserne i særdeleshet.

Overslagstall:

I 2014 ble det kanalisert om lag 1,1 milliarder kroner til kunstnere i form av lønn, honorar og vederlag fra de produserende NTO-institusjonene, hvorav 40 pst. til frilansere. I tillegg kommer betydelige pensjonskostnader.

De produserende NTO-virksomhetenes lønnskostandert til kunstnere 2014:

Lønn** til kunstnere:	1,1 milliarder kroner
Lønn til fast ansatte kunstnere:	643 millioner kroner (60 %)
Lønn til frilanskunstnere:	416 millioner kroner (40 %)

* «Kunstnere» omfatter her en rekke ulike kunstnergrupper – herunder skuespillere, musikere, sangere, dansere, instruktører, koreografer, scenografer, kostymedesignere, lysdesignere, lyddesignere, videodesignere, komponister, dirigenter, dramatikere, forfattere, oversettere og dramaturger.

** Dette omfatter lønn (inkl. arbeidsgiveravgift og feriepenger), honorar og vederlag. I tillegg kommer betydelige pensjonskostnader. Med den utviklingen vi har hatt i pensjonskostnader de siste årene, vil dette innebære betalbare pensjonsutgifter på mellom 15 og 25 % av lønnsgrunnlaget, avhengig av virksomhetens historikk, særaldersgrenser mm.

Med økende samarbeid mellom institusjonene og selvstendige kompanier, ensembler og enkeltkunstnere, går mer av økonomien inn i ulike typer samarbeidsproduksjoner. Ofte videreformidles produksjonene av andre arrangører som festivaler, kulturhus etc. På denne måten spiller institusjonsøkonomien en stadig større rolle i kunstøkologien. Dette er pengestrømmer som vanskelig lar seg tallfeste ettersom ressursene for en stor del inngår i den faste kostnadsmassen.

I en ny kulturmeldingen er det viktig med mer nyanserte pengestrømsanalyser enn i Engerutvalgets kulturutredning. Analysene må fange opp kompleksiteten og sammenhengene i dagens scenekunstlandskap og ikke basere seg på et konstruert skille mellom institusjonene og det såkalte «frie feltet».

Forenklet kulturmoms

Sist men ikke minst hører kulturmoms inn under rammevilkårene våre. Dagens merverdiavgiftsunntak for omsetning av billetter til musikk og scenekunst må fjernes, og disse områdene innlemmes i avgiftssystemet med lav sats. En slik lovendring vil bidra til betydelig forenkling og et mer enhetlig regelverk for kultursektoren. Det vil gi en langsiktig løsning for kulturhusene som i dag må forholde seg til et absurd regelverk hvor skatteetaten skal avgjøre hva som er «kunstnerisk» aktivitet og hva som er «kommersiell» aktivitet i konkurranse med andre og dermed ikke kompensasjonsberettiget.

I Finansdepartementets tidligere svar til NTO vises det til at departementet vil vurdere å inkludere flere områder i merverdiavgiftssystemet. Vi forventer at dette følges opp av en regjering som er opptatt av forenkling og effektivisering.

Avslutningsvis har NTO også noen saker som ikke inngår i kulturmeldingen direkte, men som likevel har en sentral plass i kulturpolitikken:

AKUTTE BYGGESAKER

Det er fortsatt store etterslep i den kulturelle infrastrukturen, med behov både for nye bygg og for oppgradering av eksisterende teater- og konsertlokaler. Gode produksjons- og formidlingslokaler er helt nødvendig for å sikre kvalitet i innholdet og bred formidling.

Det er gledelig at staten bidrar med investeringstilskudd til nytt scenekunsthuss i Sentralbadet i Bergen med nye permanente lokaler for Carte Blanche og BIT Teatergarasjen, samt investerer i nødvendig rehabilitering av Den Nationale Scene. Vi er også glade for at regjeringen har tatt det første, nødvendige steget i prosessen for å ruste Nationaltheatret for fremtiden.

Vi ber imidlertid departementet være spesielt oppmerksom på den fortsatt uavklarte situasjonen for Det samiske nasjonalteatret Beaivváš som har akutte behov for nye lokaler.

ÅNDSVERKLOVEN

Denne våren har det vært store diskusjoner om regjeringens forslag til ny åndsverklov, og det har særlig vært splid om § 71 om overgang av opphavsrett i arbeidsforhold.

NTOs medlemmer baserer sin virksomhet på en tett symbiose med et stort antall opphavsmenn og rettighetshavere, og vi initierer også selv nye verk. Vi trenger derfor en åndsverklov som ivaretar opphavsmennenes interesser på en god måte og som samtidig legger til rette for fremføring, formidling og distribusjon. I samarbeid med arbeidsgiverforeningen Spekter har vi gitt hørings svar til lovforslaget.

Utfordringen med den nye loven er å finne det rette balansepunktet mellom rettighetsvern og mulig utnytting av verket. Det er nettopp det som er det springende punkt knyttet til § 71, og det kan være klokt at behandlingen av åndsverkloven er utsatt for nærmere utredning av en så kompleks og viktig sak.

LEDELSE

Musikk- og scenekunstinstitusjonene er offentlige institusjoner, med betydelig offentlig oppmerksomhet rettet mot seg. Omverden liker å holde seg med et bilde av at bransjen befolkes av «kunstnere», en gjeng med uregjerlige påfugler med lav respekt for arbeidslivets regler og felleskapets krav. Slik er det ikke – og det er på tide at vi selv går ut og korrigerer bildet. Musikk- og scenekunstinstitusjonene er veldrevne virksomheter. Vi er opptatt av å holde oss innenfor AMLs bestemmelser, av ryddige arbeidsforhold og god personellbehandling.

Vi er etterrettelige og har ingenting å skjule – hverken for publikum eller for myndighetene. Og ja, så går det en kule varmt i media en gang i blant, men det gjør det i Telenor også. Vi må få frem hva som er de faktiske forhold og å få vist frem hvilken enestående posisjon vi er i som bransje: hvilke andre arbeidsgivere kan vise til så engasjerte og dedikerte medarbeidere, som gir så mye av seg selv hver eneste dag – og som har så lavt sykefravær og så høy arbeidsdisiplin? Vi er stolte over å få lede sånne medarbeidere, og av den generøse kollegialiteten folk viser hverandre blant NTOs medlemmer.

Helt til sist passer det igjen å minne om hvorfor vi er her – og det vi skal snakke om resten av dagen, nemlig kunstens kår. Siden vi sist var samlet til årsmøte har vi opplevd politiske rystelser av uvirkelig karakter. Vi har sett en offentlighet som fortøner seg som et vrengebilde av seg selv. Og vi har sett at ytringsfriheten slik vi kjenner den faktisk er under reelt press også i vestlige demokratier. Kunsten har igjen vist seg som en effektiv ytringsarena – med satiren, maktavkleddning og et annet språk for å formilde sannheten – men også til å fortolke vår egen forvirring og vantro.

Kanskje har det vært nyttig igjen å kjenne på det at kunsten er livsviktig, og at den er vår siste skanse mot barbariet. Vi skal ikke tilbake til hulen igjen, men vi skal minne oss selv om at også i opphavet spilte kunsten en avgjørende rolle. Det skal den fortsette å gjøre.

Åse Ryvarden, styreleder NTO